

بررسی مقایسه‌ای میزان رعایت شیوه و نکوور و استانداردهای ایزو در پایان نامه‌های دکترای تخصصی دانشگاه علوم پزشکی کرمان

دکتر فاطمه اسدی گرگانی^{۱)} علی طالبیان^{۲)} حمیده علیرمضانی^{۳)}

چکیده

این پژوهش پیمایشی به بررسی و مقایسه میزان رعایت شیوه و نکوور و استانداردهای ایزو در ۲۰۵ پایان نامه دکترای تخصصی موجود در کتابخانه مرکزی دانشگاه علوم پزشکی کرمان که در سال‌های ۱۳۶۸ الی تیر ماه ۱۳۷۹ و در ۱۴ رشته تخصصی ارائه شده‌اند، می‌پردازد. یافته‌ها نشان می‌دهد که در کل پایان نامه‌ها میزان رعایت شیوه و نکوور (۷۰/۸ درصد) و میزان رعایت استانداردهای ایزو (۵۳/۶ درصد) بوده است. شیوه و نکوور در پایان نامه‌های رشته روانپزشکی با (۸۰/۲ درصد) و استانداردهای ایزو در پایان نامه‌های رشته چشم پزشکی با (۵۷/۷ درصد) بیشتر از سایر رشته‌ها رعایت شده‌اند. آزمون فرضیه پژوهش نشان می‌دهد که در این پایان نامه‌ها بین میزان رعایت شیوه و نکوور و استانداردهای ایزو اختلاف معنی‌دار با معیار بالایی وجود دارد.

واژه‌های کلیدی: پایان نامه‌های دکترای تخصصی، شیوه و نکوور، استانداردهای ایزو

مقدمه

دانشگاه یکی از مهمترین نهادها برای پیشرفت و دگرگونی هر جامعه به شمار می‌آید. این کانون، محور جذب افراد با ویژگی‌هایی از تفکر و تعقل است. در کشورهای در حال توسعه مانند ایران در مقایسه با سایر کشورها کمتر سازمانی یافت می‌شود که در کنار آموختن علم و دانش به پرورش نیروی انسانی متخصص بپردازد. بنابراین در دانشگاه باید تحقیق و پژوهش صورت گیرد تا خلاقیت دانشجویان شکوفا شود و بسوی حقیقت و دانش گام بردارند. یکی از اصلی‌ترین بسترهای پژوهش در دانشگاه،

پایان نامه‌های دانشجویی از جمله پایان نامه‌های دانشجویان رشته پزشکی است. پایان نامه، اثریست پژوهشی که به عنوان آخرین مرحله از شرایط دریافت مدرک تحصیلی در مقطعی خاص، توسط دانشجویان تهیه، دفاع و به صورت مکتوب به دانشکده ارائه می‌شود (اسدی گرگانی، ۱۳۷۶).

در کشورهای اروپایی دیدگاه‌های مختلفی درباره پایان نامه‌های دانشجویان پزشکی وجود دارد. در کشورهایی مانند انگلیس و امریکا نوشتن پایان نامه داوطلبانه است، درحالی‌که در آلمان و چند کشور دیگر شرط لازم برای دریافت مدرک دکترای پزشکی،

۱- استادیار و دکترای کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، تهران. ^{***} مؤلف مسؤول

۲- مربی و کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی کرمان، کرمان.

۳- کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی پزشکی.

نوشتن پایان‌نامه و انجام کار تحقیقی می‌باشد
(Curseifen, ۱۹۹۹)

در اکثر دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در مقاطع دکترای عمومی و تخصصی دانشجو پذیرفته شده و برای ارزیابی توانمندی‌های علمی دانشجویان، در پایان دوره به آنها واحد پایان‌نامه ارائه می‌شود. برخلاف پایان‌نامه‌های سطوح کارشناسی ارشد و دکترای تخصصی که تحت نظارت دقیق اساتید راهنما انجام می‌شود، در مقاطع پزشکی به ویژه دکترای عمومی پایان‌نامه چندان جدی گرفته نمی‌شود و برای نگارش آن شیوه خاصی وجود ندارد. معمولاً هر دانشگاه به سبک و سیاق خود عمل می‌کند، در نتیجه ناهماهنگی زیادی در نوشتن پایان‌نامه‌ها بوجود می‌آید. طی بررسی انجام شده در یکی از دانشگاه‌های کشور مشخص شد که حدود ۱۷۰۰ نوع فرم پایان‌نامه نویسی در کشور ما وجود دارد که با تلاش کارشناسان آن را به یک دهم تقلیل داده‌اند (فدایی عراقی، ۱۳۷۴). از آنجا که پایان‌نامه اولین تجربه رسمی پژوهش حداقل برای بسیاری از دانشجویان است، رعایت شیوه یکسان و استاندارد در نگارش آن باعث می‌شود نتایج پژوهش دانشجو به زبان علمی و به طور واضح توصیف شود و در صورت انتشار در مجلات داخلی و خارجی، در دسترس جامعه دانشگاهی و پژوهشگران دیگر قرار گیرد^(۱) که نتیجه آن پرهیز از دوباره کاری می‌باشد. هدف از این پژوهش، بررسی و مقایسه میزان رعایت شیوه و نکوور و استانداردهای ایزو در پایان‌نامه‌های دکترای تخصصی دانشگاه علوم پزشکی کرمان می‌باشد.

تعاریف عملیاتی

شیوه و نکوور: دستورالعمل بین‌المللی نگارش دست‌نوشته‌های پزشکی که در سال ۱۹۷۸ توسط گروهی از سردبیران مجلات زیست پزشکی در محل

Vancouver of British Columbia تدوین شد و تا سال ۱۹۹۷، پنج بار ویرایش شده است. در این پژوهش، پایان‌نامه‌ها با ترجمه فارسی ویرایش چهارم شیوه و نکوور مقایسه شده‌اند^(۲). استانداردهای ایزو: منظور استاندارد ایزو شماره ۷۱۴۴ می‌باشد که توسط سازمان بین‌المللی استاندارد برای نگارش پایان‌نامه‌ها ارائه شده است.

روش پژوهش

این پژوهش به روش پیمایشی صورت گرفته و به بررسی و مقایسه میزان رعایت شیوه و نکوور و استانداردهای ایزو در پایان‌نامه‌های دکترای تخصصی دانشگاه علوم پزشکی کرمان می‌پردازد. پایان‌نامه‌ها در ۱۴ رشته تخصصی (ارتوپدی، اطفال، بیهوشی، پاتولوژی، پوست، جراحی عمومی، جراحی مغز و اعصاب، چشم پزشکی، داخلی، رادیولوژی، روانپزشکی، زنان و زایمان، گوش و حلق و بینی و مغز و اعصاب) ارائه شده‌اند و تاریخ دفاع آنها از سال ۱۳۶۸ تا تیرماه ۱۳۷۹ (زمان اجرای پژوهش) می‌باشد. ابزار گردآوری اطلاعات چک لیست شامل دو قسمت بود: قسمت اول شامل ۱۸ سؤال که بر اساس شیوه و نکوور و قسمت دوم شامل ۲۶ سؤال که بر اساس استانداردهای ایزو تهیه شدند. همچنین سؤال بیست و هفتم مربوط به مواردی بود که در پایان‌نامه‌های فارسی می‌باید رعایت شود، مانند چگونگی نگارش پشت جلد، صفحه عنوان و چکیده پایان‌نامه به انگلیسی. همه استانداردهای ایزو قابل بررسی نبود، برای مثال موارد غلطنامه، حق مؤلف، شماره ISBN, ISSN و نمایه که در پایان‌نامه‌های

۱- طی یک بررسی مشخص شد که در صورت رعایت روش‌های استاندارد در نگارش پایان‌نامه‌های دوره Ph.D، در (۱۳ درصد) موارد، از هر پایان‌نامه سه مقاله در مجلات به چاپ رسیده است (Breimer, ۱۹۹۳).
۲- ویرایش پنجم آن تاکنون به فارسی ترجمه نشده است.

فارسی متداول نیست، از پژوهش حذف شدند. باید گفت که تعداد گزینه‌های هر یک از سؤالات با هم متفاوت بود.

پس از اینکه، اطلاعات هر پایان‌نامه در چک‌لیست کنترل ثبت گردید، داده‌ها استخراج و تجزیه و تحلیل شد. نسبت و درصد رعایت هر یک از موارد بخش‌های شیوه و نکوور و استانداردهای ایزو به تفکیک رشته‌های تحصیلی و سال‌های تحصیلی و همچنین در کل پایان‌نامه‌ها، در جداول توزیع نسبت ثبت و فرضیه پژوهش بوسیله آزمون Z بررسی گردید.

یافته‌های پژوهش

نتایج نشان داد که در کل پایان‌نامه‌های مورد بررسی، میزان رعایت شیوه و نکوور (۷۰/۸ درصد) و میزان رعایت استانداردهای ایزو (۵۳/۶ درصد) است. با آزمون Z در سطح ($\alpha = 0/05$) مقدار $Z = 2/5$ بدست آمد که نشان می‌دهد در پایان‌نامه‌ها بین میزان رعایت شیوه و نکوور و استانداردهای ایزو اختلاف معنی‌داری وجود دارد و شیوه و نکوور بیشتر از استانداردهای ایزو رعایت شده است (جدول شماره ۱).

در سال‌های ۱۳۷۸، ۱۳۷۶ و ۱۳۷۷ بیشترین پایان‌نامه‌ها ارائه شده بود که رشته‌های اطفال، داخلی و جراحی عمومی (به ترتیب با ۴۱، ۲۹ و ۲۷ پایان‌نامه) بیشترین تعداد پایان‌نامه‌ها را به خود اختصاص داده بودند. شیوه و نکوور در پایان‌نامه‌های رشته روانپزشکی (۸۰/۲ درصد) و مغز و اعصاب (۷۷/۹ درصد) و استانداردهای ایزو در پایان‌های رشته چشم پزشکی (۵۷/۷ درصد) و زنان و زایمان (۵۷/۱ درصد) بیشتر از سایر رشته‌ها رعایت شده بودند (نمودار شماره ۱).

شیوه و نکوور در پایان‌نامه‌های سال‌های ۱۳۷۵ (۷۶/۳ درصد) و ۱۳۷۷ (۷۶/۱ درصد) و

استانداردهای ایزو در پایان‌نامه‌های سال‌های ۱۳۷۶ (۵۵/۶ درصد) و ۱۳۷۷ (۵۵/۳ درصد) بیشتر از دیگر سال‌های تحصیلی رعایت شده بود (نمودار شماره ۲).

شیوه و نکوور در بخش روش کار با (۷۶/۷ درصد) بیشتر از سایر بخش‌ها و در بخش منابع با (۵۵/۱ درصد) کمتر از سایر بخش‌ها رعایت شده بود. استانداردهای ایزو در بخش متن اصلی با (۹۹/۵ درصد) و عنوان با (۷۹/۹ درصد) بیشتر از سایر بخش‌ها و فهرست مندرجات با (۵۲/۷ درصد) و منابع با (۵۳/۹ درصد) کمتر از سایر بخش‌ها، رعایت شده بود.

بحث و نتیجه‌گیری

پایان‌نامه‌های دانشجویی در بسیاری موارد به عنوان اولین پژوهش رسمی دانشجو محسوب می‌شوند و گاهی به صورت مقاله در مجلات چاپ می‌گردند. طبق نظر یونسکو پایان‌نامه‌ها در شمار آمار پژوهشی کشورها به شمار می‌آیند. اما فقدان یک نظام مدیریت ناظر برای تدوین آیین‌نامه‌ای یکسان، حمایت مالی و نمایه‌سازی پایان‌نامه‌ها در کشور ما باعث شده که پایان‌نامه‌های گروه پزشکی که سالانه بالغ بر ۴۰۰۰ نسخه می‌شوند بازخورد ناچیزی به درون سیستم بهداشتی، درمانی و آموزشی کشور داشته باشند (سبحانی، ۱۳۷۷).

پژوهش حاضر نشان داد که در پایان‌نامه‌های دکترای تخصصی دانشگاه علوم پزشکی کرمان بین میزان رعایت شیوه و نکوور و استانداردهای ایزو اختلاف معنی‌داری وجود دارد و در آنها شیوه و نکوور بیشتر از استانداردهای ایزو رعایت شده است. از سال ۱۳۷۴ به دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی کرمان توصیه شده که در نگارش پایان‌نامه مطابق شیوه و نکوور عمل کنند و از آنجا که بیش از (۶۵ درصد) پایان‌نامه‌های مورد بررسی از سال ۱۳۷۴ تا تیرماه

۱۳۷۹ نوشته شده‌اند، بنابراین در کل پایان‌نامه‌ها میزان رعایت شیوه و نکور بیشتر از میزان رعایت استانداردهای ایزو است.

در این پژوهش مشخص شد که در پایان‌نامه‌های رشته‌های روانپزشکی، مغز و اعصاب و ارتوپدی بیشتر از سایر رشته‌ها شیوه و نکور رعایت شده است. رشته‌های اطفال، داخلی و جراحی عمومی از اولین رشته‌های تخصصی دانشگاه علوم پزشکی کرمان هستند و به نسبت رشته‌های دیگر تعداد بیشتری از پایان‌نامه‌های این رشته‌ها قبل از سال ۱۳۷۴ ارائه شده‌اند، بنابراین میزان رعایت شیوه و نکور در آنها کمتر از سایر رشته‌ها می‌باشد.

همچنین نتایج پژوهش نشان داد که استانداردهای ایزو در پایان‌نامه‌های رشته‌های چشم پزشکی و زنان و زایمان با اختلاف اندکی بیشتر از سایر رشته‌ها رعایت شده است. به‌طور کلی میزان رعایت استانداردهای ایزو در پایان‌نامه‌های همه رشته‌های تحصیلی نوسان کمی دارد و بین (۵۲ درصد) تا (۵۸ درصد) متغیر است و این در حالیست که میزان رعایت شیوه و نکور در رشته‌هایی که پایان‌نامه‌های آنها بعد از سال ۱۳۷۴ نوشته شده به نسبت پایان‌نامه‌های ارائه شده در سال‌های قبل از آن، سیر صعودی زیادی داشته است. یکی از دلایل کمتر رعایت شدن استانداردهای ایزو مواردی مانند پیوست کردن ضمائم، شماره‌گذاری متوالی جداول یا تصاویر، وجود فهرست تصاویر و جداول و... است که در پایان‌نامه‌ها رعایت نشده و اساتید راهنما نیز به این نکات توجه نکرده‌اند. میزان رعایت شیوه و نکور در بخش‌های «روش کار و نتایج» بیشتر از سایر بخش‌ها و در بخش‌های «منابع و بحث» کمتر از سایر بخش‌ها است.

پژوهش سبحانی (۱۳۷۷) نیز نتایج مشابهی را نشان می‌دهد. شاید دلیل این امر عدم آگاهی دانشجویان در چگونگی نوشتن لیست منابع مطابق

شیوه و نکور باشد. اما دانشجویان در شرح دادن روش کار و نتایج پژوهش مشکل چندانی نداشتند و این موارد در بیش از (۷۵ درصد) پایان‌نامه‌ها رعایت شده است. ضمناً میزان رعایت استانداردهای ایزو در بخش‌های متن اصلی و عنوان بیشتر از سایر بخش‌ها می‌باشد. تحقیق کربلا آقایی کامران (۱۳۷۵) نیز همین نتیجه را در بررسی پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی نشان می‌دهد.

پیشنهادهای

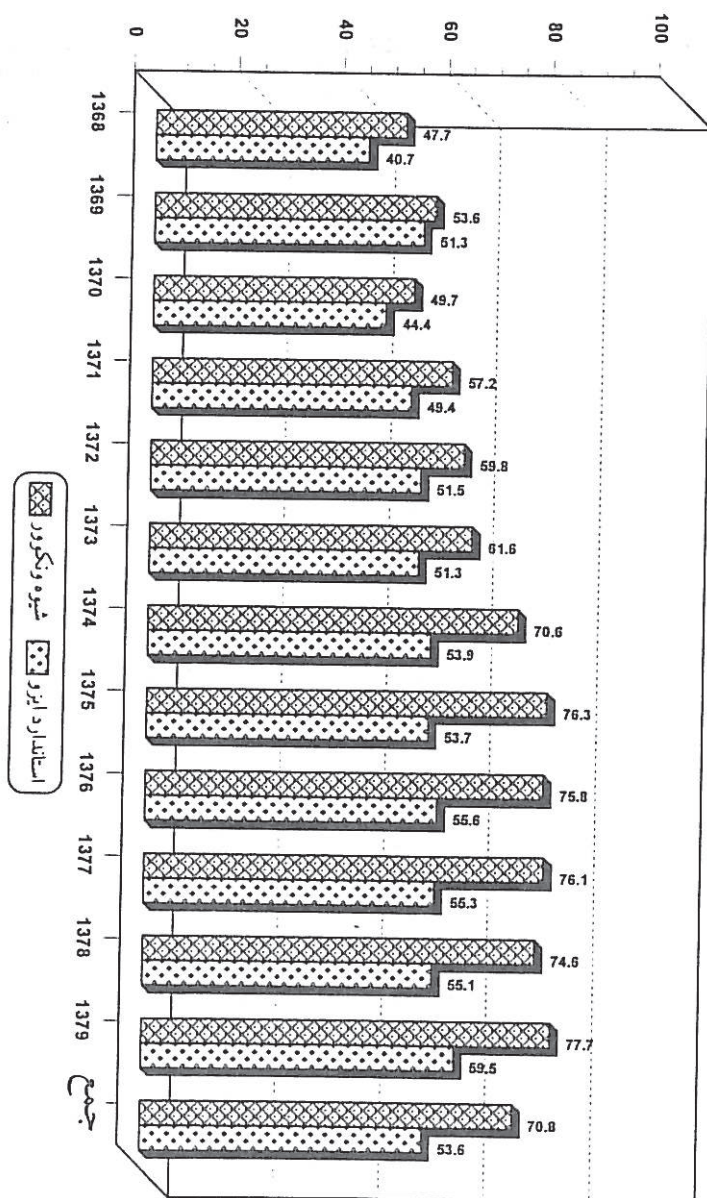
با توجه به نتایج حاصل از پژوهش پیشنهاد می‌شود:

- ۱- قواعد نگارش پایان‌نامه‌های پزشکی، مطابق شیوه و نکور و در مواردی که شیوه و نکور فاقد یک بخش می‌باشد براساس استانداردهای ایزو، تدوین شده و به صورت استاندارد ملی تصویب شود.
- ۲- معاونت پژوهشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی دستورالعمل یکسانی براساس استاندارد ملی تصویب شده، تهیه کرده و به دانشگاه‌های علوم پزشکی سراسر کشور ابلاغ نماید.
- ۳- کارگاه‌های روش تحقیق برای اساتید راهنما تشکیل شود و در آنها مسائل مربوط به رعایت شیوه و نکور و استاندارد ملی پایان‌نامه‌نویسی در نگارش پایان‌نامه‌های پزشکی مورد توجه قرارگیرد.
- ۴- اساتید راهنما، دانشجویان پزشکی را به رعایت استاندارد ملی پایان‌نامه‌نویسی در نگارش پایان‌نامه خود توصیه و راهنمایی کنند.
- ۵- دانشجویان پزشکی در درس «آمار و روش تحقیق» با شیوه و نکور و استاندارد ملی پایان‌نامه‌نویسی آشنا شوند و ملزم به رعایت آن در پایان‌نامه‌های خود باشند.

جدول شماره (۱): میانگین و انحراف معیار میزان رعایت شیوه و نکوور و استانداردهای ایزو در کل پایان‌نامه‌های مورد بررسی، ۱۳۷۸.

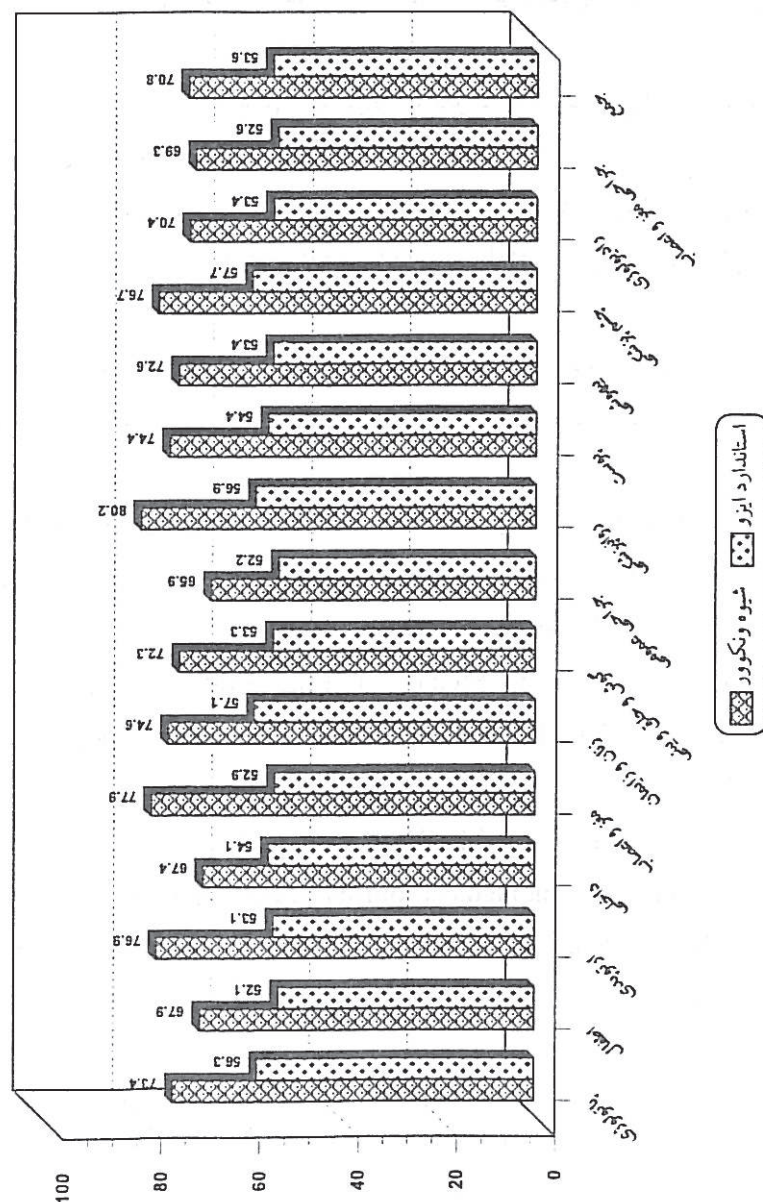
میزان رعایت	میانگین	انحراف معیار
شیوه و نکوور	۷۰/۸	۱۰/۲۶
استانداردهای ایزو	۵۳/۶	۷/۰۴

نمودار شماره ۱- نمودار توزیع فراوانی نسبی رعایت شیوه ونکوور و استانداردهای ایزو در کل پایان نامه‌های مورد بررسی در سالهای ۱۳۷۹-۱۳۶۸

نمودار شماره ۲- نمودار توزیع نسبی رعایت شیوه و نکات و استانداردهای ایزو در کل پایان‌نامه‌های مورد بررسی به تفکیک تخصص

در سالهای ۱۳۷۹-۱۳۶۸

۱- اسدی گرگانی، فاطمه. "بررسی کاربرد رساله‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی رسانی پزشکی دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی". مجله دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ایران، سال اول، شماره ۱، ۱۳۷۶، صص ۸۱-۹۱.

۳- فدایی عراقی، غلامرضا. "تحلیلی بر روش‌های تهیه پایان‌نامه‌های دوره کارشناسی ارشد و دکتری". فصلنامه پژوهش و برنامه‌ریزی در آموزش عالی، شماره ۱، ۱۳۷۴، صص ۷۶-۱۱۰.

۵- کمیته بین‌المللی سردبیران مجلات پزشکی. اصول مشترک و ضروری برای ارسال دست‌نوشته‌ها جهت چاپ در مجلات پزشکی. ترجمه عبدالرسول سبحان. معاونت پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت: ۱۳۷۵.

7- Curseifen, C. and Ahtunbas, A. Should all medical students to research their studies.
Med Educ, No.29: 1995, 245.

9- International Committee of Medical Journal Editors: Uniform requirements for manuscripts submitted to biomedical journals. *Med Educ*, 33(1): 1999, 66-78.

10- *Iso 7144: Presentation of dissertation.* Geneva, International Organization for standardization: 1986.

A Comparative Study on the Usage Degree of Vancouver Style and ISO-Standards of the Specialized Doctoral Theses of KUMS

F. Asadi Ph.D.⁽¹⁾ A. Talebian M.S.⁽²⁾ H. Aliramezani M.S.⁽³⁾*

Abstract

The objective of this research is to determine and compare the degree of the usage of Vancouver style and ISO Standards on the specialized doctoral theses of Kerman University of Medical Sciences. The collection of 205 theses under study, acquired from 1989 until June 2000 in the fields of orthopedics, pediatrics, anesthesiology, pathology, dermatology, general surgery, neurosurgery, ophthalmology, internal diseases, radiology, psychiatry, gynecology, otolaryngology, and neurology.

The information was gathered by a check-list and the findings have been demonstrated in tables and diagrams. The research results show:

- In all studied theses, the usage degree of Vancouver style is used (70.8%) and the ISO-Standards is (53.6%).
- The usage degree of Vancouver style in Psychiatry theses (80.2%) and Neurology (77.9%) were more than the other fields.
- The usage degree of ISO-Standards in ophthalmology theses (57.7%) and Gynecology (57.1%) were more than the other fields.
- In the "Methods" (76.7%) and "Conclusions" sections (75.3%) Vancouver style was used more than the other sections and the "Title Page" section (74.5%) have used ISO-Standards more than the other sections.

The test of the research hypothesis showed that in specialized doctoral theses of Kerman University of Medical Sciences, there is a significant difference between Vancouver and ISO-Standards usage.

With regard to the research findings, based on Vancouver style and ISO Standards, It is recommended that a national persian theses-writing standard should be compiled and selected for medical sciences universities all over the country.

Key Words: *Doctoral Theses, Vancouver Style, ISO-Standards*

1- Assistant Professor, Ph.D. in Library and Medical Information Sciences, School of Management and Information Sciences, Iran University of Medical Sciences, Tehran. (* Corresponding Author)

2- Instructor, M.S. in Library and Medical Information Sciences, School of Management and Medical Information Sciences, Kerman University of Medical Sciences, Kerman.

3- M.S. in Library and Medical Information Sciences.